

دانشگاه تراز اسلامی، قلب تپنده تمدن اسلامی و زمینه‌سازی ظهور*

محمد رضا حسنی آهنگر^۱

حامد نجاران طوسی^۲

محمد علی برزونی^۳

چکیده

حاکمیت اسلام بر جهان، تحقق تمدن اسلامی و زمینه‌سازی ظهور حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه به عنوان چشم‌انداز نهایی، همواره مورد تأکید امامین انقلاب اسلامی بوده است. رسیدن به این آرمان‌های والا تنها با نقش‌آفرینی ویژه دانشگاه مطلوب امامین انقلاب اسلامی که در این مقاله از آن با عنوان دانشگاه تراز اسلامی یاد می‌شود، به مثابه قلبی تپنده که تغذیه فکری و علمی جامعه را بر عهده دارد، میسر خواهد شد. در این مقاله، جایگاه و چگونگی نقش‌آفرینی دانشگاه تراز اسلامی در تحقق تمدن اسلامی و زمینه‌سازی ظهور، مبتنی بر بیانات و تدابیر امامین انقلاب اسلامی تشریح می‌گردد. برای رسیدن به این هدف از روش کیفی «تحلیل مضمون» استفاده شده و با استخراج ۱۹۳۲ مضمون اولیه، الگویی مشتمل بر دو بعد، هشت مؤلفه و ۳۶ شاخص، تدوین گردیده است. این الگو دارای دو بعد اساسی «پرورش انسان» و «تولید و گسترش حکمت» است. «پرورش انسان» دارای ۴ مؤلفه «ویژگی‌های کلی»، «تربیت فکری و اعتقادی»، «تربیت فرهنگی و اخلاقی» و «تربیت علمی و مهارتی» بوده و «تولید و گسترش حکمت» شامل ۴ مؤلفه «ویژگی‌های کلی»، «تولید فکر»، «تولید علم» و «فناوری و نوآوری» است. در ذیل هرکدام از این مؤلفه‌ها نیز شاخص‌هایی وجود دارد که نقش دانشگاه تراز اسلامی را به عنوان قلب تمدن نوین اسلامی، تبیین می‌نماید.

واژگان کلیدی

دانشگاه تراز اسلامی، تمدن اسلامی، پرورش انسان، تربیت، حکمت، تولید فکر، تولید علم، فناوری و نوآوری.

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۸

۱. استادیار دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام (mrhasani@ihu.ac.ir).

۲. استادیار دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام (نویسنده مسئول) (kpnajaran@ihu.ac.ir).

۳. استادیار دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام (mbrzoni@ihu.ac.ir).

مقدمه

وقوع انقلاب اسلامی، سرآغاز حرکت پرشتاب و عظیمی است که با سرنگونی رژیم ستم‌شاهی و برپایی نظام مقدس جمهوری اسلامی، امیدهای فراوانی را برای تحقق آرمان بلند تمدن نوین اسلامی پدید آورد. این تمدن در میانی، ارزش‌ها، فرهنگ و سبک زندگی، تفاوت‌های عمیقی با تمدن مسلط غربی دارد که استکبارستیزی و مبارزه با نظام سلطه از ویژگی‌های بارز آن است. دستیابی به این آرمان بلند، نیازمند طی مراحل مختلف و ساختن مسیر جدیدی است که برای این منظور بخش‌های مختلف جامعه و نهادهای حاکمیتی باید به صورت منسجم، نقش‌آفرینی نمایند. در این میان، نقش دانشگاه در ریل‌گذاری و هدایت قطار پیشرفت و رشد جامعه در مسیر صحیح انقلابی، بی‌بدیل و بی‌جایگزین است.

رهبر کبیر انقلاب اسلامی امام خمینی رحمته‌الله علیه همواره بر اهمیت دانشگاه و نقش آنها در سرنوشت ملت‌ها تأکید داشته‌اند؛ مثلاً در جمع استادان و دانشجویان دانشگاه شیراز فرموده‌اند:

دانشگاه، مبدأ همه تحولات است. از دانشگاه، چه دانشگاه علوم قدیمه چه دانشگاه علوم جدید، از دانشگاه، سعادت یک ملت و در مقابل سعادت، شقاوت یک ملت سرچشمه می‌گیرد (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ ش: ج ۸، ۶۴).

امام خامنه‌ای نیز خواستار تعریف و تبیین چگونگی ایفای نقش دانشگاه در تمدن‌سازی نوین اسلامی شده‌اند. به عنوان نمونه، معظم‌له در سال ۱۳۹۴ در دیدار با دانشگاهیان به صراحت بیان نمودند:

ما چه کار کنیم که از این دانشگاه ... بتوانیم برای ایجاد تمدن نوین اسلامی بهره ببریم؟ ... دانشگاه [در این زمینه] چه نقشی می‌تواند ایفا کند و چه کار باید بکند؟ اولاً نقش‌آفرینی دانشگاه لازم است، ثانیاً سؤال این است که: چه باید کرد؟ ما چه کار کنیم که بتوانیم به این جا برسیم؟ (۱۳۹۴/۰۸/۲۰ در دیدار با رؤسای دانشگاه و مسئولان آموزش عالی کشور).

بدین جهت می‌توان عنوان نمود که دانشگاه مطلوب از منظر امامین انقلاب اسلامی، یک هدف مهم را دنبال می‌کند و آن نقش‌آفرینی در تمدن‌سازی نوین اسلامی است. بی‌شک این امر، بدون شناخت دقیق چگونگی و نحوه‌ی اثرگذاری آن در ایجاد این تمدن امکان‌پذیر نخواهد بود. یکی از مهم‌ترین منابع شناخت این موضوع، بیانات و تدابیر تفصیلی و عمیق امامین انقلاب اسلامی است که از ابتدای شروع نهضت اسلامی تا امروز مانند چشمه‌ای جوشان

هدایتگر راه و نشانگر مسیر انقلاب بوده و هست.

دانشگاه مطلوب انقلاب اسلامی، دانشگاهی است که با وجود مشترکاتی که باعث می‌شود نام دانشگاه بر آن نهاده شود اما تفاوت‌های بنیادی با دانشگاه مرسوم غربی دارد. صاحب‌نظران حوزوی و دانشگاهی، از دیدگاه خود، توصیف‌های مختلف و متعددی از این دانشگاه بیان نموده‌اند؛ اما این نظرها با وجود اشتراک‌های فراوان و برشمردن ابعاد قابل پذیرش عمومی، در برخی زمینه‌ها همسو نبوده و خواه‌ناخواه متأثر از پیش‌زمینه‌های ذهنی و سلیقه‌های فردی آنها بوده است. مفهوم «دانشگاه اسلامی» حتی در میان دلسوزان و خواص کشور نیز با برداشت‌های گوناگون در عرصه نظر و عمل، مواجه است (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۷ ش: ۲۰۸-۲۰۹). در این میان می‌توان ادعا نمود که معتبرترین قرائت و روایت از دانشگاه مطلوب، مربوط به رهبران معظم انقلاب اسلامی است که آن را باید بی‌واسطه از نظرها و اندیشه‌های ایشان استخراج نمود. امام خمینی رحمته‌الله علیه به عنوان بنیان‌گذار انقلاب اسلامی و امام خامنه‌ای به عنوان رهبر کنونی انقلاب اسلامی، دیدگاه‌ها و نظرهای مفصلی را نسبت به دانشگاه و مسائل مرتبط با آن بیان داشته‌اند. در این مقاله با بهره‌گیری از روش کیفی تحلیل مضمون با رویکرد استنباطی - اجتهادی، دانشگاهی که واجد تمام ویژگی‌های مدنظر امامین انقلاب اسلامی باشد، با عنوان «دانشگاه تراز اسلامی» تعریف شده و به تحلیل آن از منظر تمدن‌سازی پرداخته می‌شود.

تمدن‌سازی نوین اسلامی در نگاه امامین انقلاب اسلامی و نقش دانشگاه در آن

فرایند تحقق اهداف انقلاب اسلامی به پنج مرحله: ۱. پیروزی نهضت و انقلاب اسلامی؛ ۲. برقراری نظام اسلامی؛ ۳. تشکیل دولت اسلامی؛ ۴. ایجاد جامعه اسلامی؛ ۵. تشکیل تمدن و شکل‌گیری امت اسلامی تقسیم می‌گردد (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴)؛ مرحله اول با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ و مرحله دوم با استقرار نظام مقدس جمهوری اسلامی در سال ۱۳۵۸، به انجام رسیده است؛ اما مراحل بعدی یعنی تحقق کامل دولت اسلامی، جامعه اسلامی و در نهایت تشکیل تمدن و امت اسلامی، هنوز در حال تکمیل بوده و البته در این مسیر با چالش‌های زیادی نیز مواجه شده است. تشکیل دانشگاه تراز اسلامی، در عین اینکه یکی از غایات و اهداف این انقلاب در مراحل دولت‌سازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی است، وسیله‌ای برای رسیدن به این اهداف نیز به شمار می‌رود.

شکل‌گیری حکومت مردم‌سالار دینی برآمده از مشروعیت شرعی و مقبولیت مردمی،

گفتمان‌های جدیدی را فراروی بشر جدید نهاده که یکی از مهم‌ترین آنها، احیا و بازسازی تمدن نوین اسلامی است. یکی از الزام‌های اصلی برای تحقق این تمدن، «نظام فکری، معرفتی و تولید دانش و فناوری» است که محفل اساسی آن دانشگاه‌ها به‌عنوان تولیدکنندگان فکر، علم و فناوری و جامعه تربیت‌شدگان و تعلیم‌یافتگان این مراکز هستند. بدین ترتیب دانشگاه‌ها هم وظیفه «تولید، تبیین و تعمیق تفکر، علم، معرفت و فرهنگ» را بر عهده دارند و هم به‌واسطه «تربیت نیروی انسانی فعال جامعه»، نقشی تأثیرگذار در شکل‌گیری و رشد تمدن ایفا می‌کند. کیفیت تحقق اهداف و آرمان‌های بلند انقلاب اسلامی نیز ریشه در چگونگی کارکرد این نهاد مهم و اساسی دارد؛ چراکه تحقق تمدن نوین اسلامی درگرو پیشرفت در «عرصه‌های چهارگانه فکر، علم، زندگی و معنویت» است (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۰۲/۲۲) که دانشگاه‌ها در این زمینه، مسئولیت مستقیم دارند. تمدن نوین اسلامی در حال شکل‌گیری است و انقلاب اسلامی، پرچم‌دار آن در جهان محسوب می‌شود.

در این مسیر دانشگاه، نیازمند بازتعریف نقش، مأموریت، رسالت و کارکرد خود است تا هم در تحقق اهداف مراحل مختلف انقلاب اسلامی، نقش مهم خویش را ایفا نموده و هم بسترساز توسعه و ساخت ابعاد مفهومی این تمدن برای ارائه در عصر جدید باشد. بسیاری از اندیشمندان جهان نیز به کارکرد مهم تمدن‌سازی برای دانشگاه‌ها قائل هستند. سده‌های متوالی است که فعالان حوزه‌های علمی و فرهنگی در سراسر جهان تمدن یافته، مناسب تمدن و آموزش را دریافته‌اند و همگان در این رأی هم‌آوازند که مدنیت درگرو آموزش انسان‌هایی است که در زمان مکان مدنی زیست می‌کنند (سفیدخوش، ۱۳۹۶ ش: ۹). دانشگاه، وظیفه تعمیق، بسط و گسترش آموزش و دانش را بر عهده دارد؛ لذا در شکل‌گیری، رشد و نمو هر تمدنی اثرگذار بوده و کانون انباشت علم برای تمدن‌سازی محسوب می‌شود و به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر هنر، فن، اقتصاد، سیاست، ادبیات، فلسفه، اخلاق، حقوق، دین و بالآخره علم در مفهوم خاص آن تأثیرگذار است (خرمشاد، ۱۳۹۰).

شالوده‌های تمامی ویژگی‌ها و مشخصه‌های تمدنی به‌خوبی در کارکردهای دانشگاه دیده شده است؛ بنابراین در صورتی که دانشگاه به رسالت خود، آگاهی داشته و به وظایف و کارکردهای خویش به‌خوبی عمل کند، می‌تواند سازنده تمدنی پویا و مستحکم باشد. دانشگاه‌ها، فرهنگ عمومی کشور را می‌سازند و بالنده می‌کنند؛ این بالندگی در برون‌داد دانشگاه به صورت خرده‌فرهنگ‌ها در حوزه‌های مختلف صنعتی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی دیده می‌شود؛ سپس همه اینها از مجرای فرهنگ عمومی در درازمدت، تمدن را

محقق می‌سازند (خرمشاد و آدمی، ۱۳۸۸).

روش پژوهش

برای تبیین نقش آفرینی دانشگاه به عنوان قلب تپنده تمدن‌سازی و زمینه‌سازی ظهور مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی رحمته‌الله علیه و امام خامنه‌ای، از روش «تحلیل مضمون» با رویکرد استنباطی - اجتهادی استفاده شد. این روش به دنبال استخراج مضامین برجسته متون در سطوح مختلف است و برای شناسایی و تشریح چرایی و چیستی یک پدیده می‌توان از آن استفاده نمود. «تحلیل مضمون» شامل جستجو در مجموعه‌ای از داده‌ها برای یافتن الگوهای تکرارشونده از معانی است که البته شکل و محصول آن، ممکن است متفاوت باشد. از این رو مهم است که سؤال‌های تحقیق، قبل، بعد و هنگام «تحلیل مضمون»، مورد توجه و بررسی قرار گیرند. فرایند کلی انجام این روش را می‌توان به مراحل کلی زیر تقسیم نمود:

- جمع‌آوری و یافتن متون مرتبط با موضوع؛
- تقلیل و کاهش متون با انتخاب جملات مرتبط در بین متون جمع‌آوری شده؛
- یافتن و شناسه‌گذاری مضامین اولیه جملات و عبارت‌های منتخب؛
- ترکیب مضامین اولیه برای رسیدن به مفاهیم فراگیرتر.

همه مراحل فوق با تفسیر و تحلیل همراه بوده و به صورت رفت و برگشتی، اصلاح و تکمیل می‌گردد. با توجه به این که «تحلیل مضمون» یک نوع پژوهش کیفی است، بدیهی است برخی از مراحل آن، مشابه سایر روش‌های تحقیق کیفی باشد. این فرایند می‌تواند در زمان جمع‌آوری داده‌ها آغاز شود اما نقطه پایان این فرایند، تهیه گزارشی از محتوا و معانی الگوها و مضامین در داده‌هاست. این نوع تحلیل، فرایندی است که طی زمان شکل می‌گیرد و نیازمند صبر و حوصله فراوان است (شیخ‌زاده، ۱۳۹۴ ش: ۲۱-۲۳).

مرحله اول؛ جمع‌آوری آرا و نظرهای امامین انقلاب اسلامی در خصوص موضوع تحقیق بود. دیدگاه‌های حضرت امام از نسخه رایانه‌ای صحیفه امام (مجموعه بیانات، پیام‌ها و نامه‌های ایشان از سال ۱۳۱۲ تا ۱۳۶۸)، منتشرشده در پایگاه گسترش آرا و اندیشه‌های امام خمینی رحمته‌الله علیه استخراج گردید. کلیه مطالب ثبت شده در این کتاب، بررسی و مواردی که در آنها کلیدواژه‌هایی شامل دانشگاه، تمدن و موارد مرتبط بود به علاوه تمامی مطالب ایشان خطاب به حوزویان، دانشجویان، اساتید دانشگاه و ستاد انقلاب فرهنگی انتخاب گردید. مجموع این موارد به علاوه وصیت‌نامه الهی سیاسی معظم‌له، مشتمل بر ۷۶ سخنرانی و پیام شد که از این میان ۲۲

عنوان مطلب، مربوط به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی و ۵۴ عنوان مطلب مربوط به پس از پیروزی انقلاب اسلامی است. پس از این کار، نظرها و دیدگاه‌های امام خامنه‌ای بالغ بر ۴۰۶ عنوان سخنرانی، مصاحبه، حکم، پیام و... جمع‌آوری شد. منبع اصلی در این زمینه، پایگاه اطلاع‌رسانی و نرم‌افزار حدیث ولایت ایشان بود؛ اما برخی مطالب و بیانات منتشر نشده همچون ۹ دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال‌های مختلف، پس از جستجو در منابع دیگری همچون سایر پایگاه‌های اطلاع‌رسانی و گزارش‌ها و کتاب‌های منتشر شده، به دست آمد. پس از جمع‌آوری آرا و نظرهای امامین انقلاب اسلامی، شناسایی مضامین اولیه و شناسه‌گذاری، آغاز گردید. در نهایت ۱۹۳۲ مضمون اولیه (شناسه) استخراج شد. با عنایت به اهداف و سؤال‌های تحقیق، مضامین اولیه، در قالب ۳۵ مضمون سازمان‌دهنده (شاخص) ترکیب و این مضامین پس از دسته‌بندی در سطوح مختلف در نهایت در ۸ مضمون فراگیر (مؤلفه) طبقه‌بندی شد که در ادامه به طور تفصیلی، تشریح خواهد گردید.

یافته‌های پژوهش

با توجه به کثرت اطلاعات جمع‌آوری شده و حجم فراوان عملیات شناسه‌گذاری، تحلیل، ترکیب مفاهیم و مضامین، ابتدا نمونه کوچکی از تجزیه و تحلیل داده‌ها در جدول (۱) ارائه شده و سپس نتایج آن تشریح خواهد شد.

جدول ۱- نمونه نحوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

ردیف	متن منتخب	مضمون اولیه	مضمون سازمان‌دهنده (شاخص)	مضمون فراگیر (مؤلفه)	بعد
۵۱۱	دانش‌اندوزی را با اندیشه‌ورزی و این هر دو را با پرهیزگاری و پاکدامنی بیامیزید؛ در این صورت هیچ اندوخته‌ای برای کشور با ثروت وجود جوانانی چون شما برابری نخواهد کرد.	اندیشه‌ورزی، دانش‌اندوزی و پرهیزگاری و پاکدامنی	تربیت هدفمند و همه‌جانبه	ویژگی‌های کلی	پرورش انسان
۷۸۷	هدف این است که کشور به دست انسان‌های صالح از لحاظ علمی و فکری، در جهت هدف‌های خودش حرکت کند؛ و این نخواهد شد، مگر آن وقتی که این انسان‌ها خودشان، آن هدف‌ها را شناخته و قبول داشته باشند.	شناساندن اهداف انقلاب	تبیین مبانی فکری و اهداف انقلاب اسلامی	تربیت فکری و اعتقادی	پرورش انسان

شماره	تاریخ	متن منتخب	مضمون اولیه	مضمون سازمان دهنده (شاخص)	مضمون فراگیر (مؤلفه)	بعد
۱۷۳۳	۱۳۵۹/۹/۲۷	مهم این است که دانشگاه یک کسی که از آن بیرون بیاید بفهمد که من با بودجه این مملکت تحصیل کرده‌ام، متخصص شده‌ام، به مقامات عالیه علم رسیده‌ام، و باید برای این مملکت خدمت بکنم. و برای استقلال این کشور باید خدمتگزار باشم (موسوی خمینی، ۱۳۸۹، ج: ۱۳، ص: ۴۱۲).	متعهد به خدمت به مملکت	افزایش نشاط، امید، خودباوری، انگیزه، تعهد، مطالبه‌گری و پیگیری	تربیت فرهنگی و اخلاقی	پرورش انسان
۲۵۷	۱۳۷۸/۹/۲۹	قشر دانشجو باید از فرصت موجود کشور استفاده کند و معلومات خود را زیاد نماید. بی‌سوادی، کم‌عمقی و بی‌اعتنایی به دانش و برنامه‌های درسی پذیرفته نیست.	توجه به علم و برنامه‌های درسی	خودسازی علمی	تربیت علمی و مهارتی	پرورش انسان
۱۷۳۲	۱۳۵۸/۴/۱۳	فرق بین دانشگاه‌های غربی و دانشگاه‌های اسلامی باید در آن طرحی باشد که اسلام برای دانشگاه‌ها طرح می‌کند. دانشگاه‌های غربی - به هر مرتبه‌ای هم که برسند - طبیعت را ادراک می‌کنند، طبیعت را مهار نمی‌کنند برای معنویت... تمام علوم که شما اسم می‌برید و از دانشگاه‌های خارجی تعریف می‌کنید - و تعریف هم دارد - اینها یک ورق از عالم است؛ آن هم یک ورق نازل تر از همه اوراق (موسوی خمینی، ۱۳۸۹، ج: ۸، ص: ۴۳۳).	مهار طبیعت برای معنویت	معنویت و اخلاق	ویژگی‌های کلی	حکمت
۱۱۰۴	۱۳۸۶/۵/۱۴	پایه علم هم بر فلسفه است؛ فلسفه نباشد، علم وجود ندارد. اگر استنتاج فلسفی نباشد، اصلاً علم می‌شود بی‌معنا... خوب، فلسفه مال ماست؛ مهد فلسفه، کشور ماست. آنچه که در کشور ما به نام فلسفه وجود دارد، به عنوان فلسفه و به معنای فلسفه بسیار نزدیک‌تر است تا آنچه که در اختیار غربی‌هاست، که امروز فلسفه آنها سر و صدایش دنیا را پر کرده. خوب، کار کنند. حوزه‌های ما مرکز فلسفه است؛ پرورش یافتگان حوزه‌ها، اساتید بزرگ فلسفه هستند؛ در دانشگاه‌ها هم خوشبختانه این معنا رسوخ پیدا کرده؛ بنابراین در زمینه تولید فکر - که منبعث از نگاه فلسفی است - باید کار شود.	تولید فکر مبتنی بر نگاه فلسفی بومی و اسلامی	تحول در علوم انسانی بر مبنای اندیشه اسلامی	تولید فکر	حکمت
۱۵۷	۱۳۷۶/۸/۲۱	مرزهای دانش را بشکنید. این که من می‌گویم نهضت نرم‌افزاری، انتظار من از شما جوان‌ها و اساتید این است. تولید علم کنید.	شکستن مرزهای دانش	نهضت نرم‌افزاری، پیشرفت جهشی و مرزشکنی علمی	تولید علم	حکمت

شماره	تاریخ	متن منتخب	مضمون اولیه	مضمون سازمان دهنده (شاخص)	مضمون فراگیر (مؤلفه)	بعد
۱۸۴	۷۷۷۰/۵۷۸۱	آنچه که پیشرفت هست، این است که ما از هر که و هر جور، همه دانش‌های مورد نیازمان را فراگیریم؛ این دانش را به مرحله عمل و کاربرد برسانیم، تحقیقات گوناگون انجام بدهیم، برای این که دامنه علم را توسعه بدهیم، تحقیقات بنیادی انجام بدهیم، تحقیقات کاربردی و تجربی انجام بدهیم، تا فناوری را به وجود آوریم یا فناوری جدیدی را به وجود بیاوریم یا فناوری را تکمیل کنیم؛ تصحیح کنیم و انجام بدهیم.	فراگیری دانش و توسعه دادن و کاربردی کردن آن	پژوهش‌های هدفمند و کاربردی	فناوری و نوآوری	حکمت

تمدن‌سازی نوین اسلامی به ابعاد و مؤلفه‌هایی نیاز دارد که در مجموعه بیانات امام خامنه‌ای به آنها اشاره شده است و با توجه به رسالت و فلسفه وجودی دانشگاه‌ها، آنها متولی مهم و کلیدی در این زمینه هستند:

برای ایجاد یک تمدن اسلامی - مانند هر تمدن دیگر - دو عنصر اساسی لازم است: یکی تولید فکر، یکی پرورش انسان (۱۳۷۹/۰۷/۱۴).

اگر این کشور توانست... علم و فناوری و صنعت پیدا کند... این اولین کشور و دولتی خواهد بود که توانسته است پیشرفت مادی را در زیر روشنی چراغ برافروخته فضیلت و معنویت به دست آورد؛ این می‌شود یک تمدن جدید (۱۳۸۳/۰۳/۲۱).

تمدن اسلامی به ابعاد و مؤلفه‌هایی نیاز دارد که در مجموعه بیانات امامین انقلاب اسلامی به آنها اشاره شده و می‌توان آنها در دو مؤلفه «پرورش انسان» و «تولید و گسترش حکمت» دسته‌بندی کرد. مطابق شکل (۱)، نقش‌آفرینی دانشگاه به عنوان قلب تپنده تمدن اسلامی را می‌توان در یک الگوی مبتنی بر شبکه مضامین با ۲ بعد و ۸ مؤلفه شامل مؤلفه‌ها و شاخص‌های جد اول (۲ و ۳) ارائه نمود.

شکل ۱- الگوی «نقش آفرینی دانشگاه تراز اسلامی به عنوان قلب تپنده تمدن اسلامی و زمینه ساز ظهور»

الف) پرورش انسان

بی‌شک، مهم‌ترین نقش دانشگاه در تمدن‌سازی، تربیت و پرورش انسان‌های متعهد و متخصص است و این موضوع به دفعات در کلام امامین انقلاب اسلامی تکرار شده است. «دانشگاه‌ها در هر کشوری ... نقش‌شان این است که انسان درست‌کنند. مأمور ساختن انسان هست دانشگاه ... همه انبیاء برای آدم‌سازی آمده‌اند. ... قطب دانشگاه مأمور آدم‌سازی هست و قطب روحانیت مأمور آدم‌سازی، کارشان شریف‌ترین کارهاست برای این‌که همان کار انبیاست؛ و هم مسئولیت‌شان بالاتر از همه مسئولیت‌هاست، برای این‌که در این‌جا همه چیز درست می‌شود» (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ ش: ج ۸، ۶۱).

این بعد، شامل سه مؤلفه تربیتی و یک مؤلفه تحت عنوان «ویژگی‌های کلی» به شرح جدول (۲) است. اعداد داخل پرانتز میزان تکرار مضامین را در بیانات امامین انقلاب اسلامی نشان می‌دهد.

جدول ۲- شاخص‌ها و مؤلفه‌های بعد «پرورش انسان»

پرورش انسان (۱۲۱۲)	
تربیت فکری و اعتقادی (۲۶۳)	ویژگی‌های کلی (۱۷۷)
ایجاد بصیرت و قدرت تحلیل (۱۶۷) تبیین مبانی فکری و اهداف انقلاب اسلامی (۵۲) توسعه مهارت‌های تفکر و نظریه‌پردازی (۴۴)	تربیت همه‌جانبه و هدفمند (۹۰) استعدادیابی و پذیرش هدفمند دانشجوی (۳۷) الگوی تربیتی مبتنی بر هویت ملی و اسلامی (۳۲) مدیریت علمی انقلابی (۱۲) استادمحوری (۶)
تربیت علمی و مهارتی (۱۴۸)	تربیت فرهنگی و اخلاقی (۶۲۴)
خودسازی علمی (۷۰) فراگیری علم و مهارت اداره زندگی و جامعه (۳۸) ترویج ابتکار، خلاقیت و نوآوری (۲۱) آموختن و آموختن در میدان عمل (۱۹)	خودسازی معنوی و اشاعه فرهنگ دینی و انقلاب اسلامی (۲۷۴) ترویج فضایل اخلاقی و سبک زندگی اسلامی (۲۱۳) افزایش نشاط، امید، خودباوری، انگیزه، تعهد، مطالبه‌گری و پیگیری (۷۱) هدایت مرشدانه و مصونیت‌بخشی فرهنگی (۶۵)

۱. ویژگی‌های کلی

تربیت و آموزش دانشگاه تراز اسلامی دارای ویژگی‌هایی است که می‌توان آنها را مبتنی بر کلام امامین انقلاب اسلامی شاخص‌های کلی به این شرح دسته‌بندی نمود:

تربیت هدفمند و همه‌جانبه: دانشگاه تراز اسلامی، انسان‌هایی شایسته و کارآمد را برای رفع نیازهای مختلف و متنوع جامعه و در جهت تحقق اهداف انقلاب اسلامی تربیت می‌کند. امامین انقلاب اسلامی بر هدفمند بودن دانشگاه برای رفع نیازهای کشور و تحقق اهداف عالی انقلاب اسلامی تأکید داشته و دارند. به طور نمونه امام خمینی رحمته‌الله علیه می‌فرماید:

دانشگاهی‌ها و خود علمای حوزه‌ها برنامه‌ها را تنظیم کنند، که یک آموزش موافق با احتیاج مملکت، نه یک چیزهایی را بخوانند که اصلاً به درد ما نمی‌خورد (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ ش: ج ۱۲، ۳۲۹).

یا امام خامنه‌ای تأکید دارند که:

خصوصیت جمهوری اسلامی این است که دستگاه انسان‌سازی‌اش بایستی صحیح حرکت بکند و انسان باب هدف‌های جمهوری اسلامی بسازد (۱۳۷۰/۰۹/۲۰).

همچنین این دانشگاه، مسئولیت پرورش همه‌جانبه و جامع‌الاطراف را نیز بر عهده دارند. انسان تک‌بعدی و تک‌ساختی برای تمدن‌سازی مناسب نیست. بر همین اساس این دانشگاه، متکفل تربیت نسلی است که علاوه بر تخصص، دارای ایمان و روشن‌بینی نیز باشد. «دانشگاه

اسلامی، علم و ایمان، علم و معنویت، علم و اخلاق را باهم همراه می‌کند. علم را می‌آموزد و جهت‌گیری علم را از اخلاق و ایمان می‌گیرد» (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۱۰/۲۹). «در دانشگاه اسلامی؛ علم با دین، و تلاشگری با اخلاق، و تضارب افکار با سعه صدر، و تنوع رشته‌ها با وحدت هدف، و کار سیاسی با سلامت نفس، تعمق و ژرف‌نگری با سرعت عمل، و خلاصه دنیا با آخرت همراه است» (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۰۷/۰۳).

استعدادیابی و پذیرش هدفمند: در دانشگاه تراز اسلامی، دانشجو، هدف و مقصود اصلی است؛ لذا گزینش حقیقی و جذب هدفمند دانشجوی مستعد باکیفیت، متناسب با نیاز و ظرفیت در مرکز توجه قرار داشته و هدایت استعدادها با محوریت علاقه دانشجو و متناسب با نیازمندی‌های کشور انجام می‌پذیرد (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ ش: ج ۱۹، ۱۸۷؛ امام خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۰۹/۲۰، ۱۳۷۴/۰۸/۱۷، ۱۳۸۴/۱۰/۱۳ و ۱۳۷۱/۰۸/۱۹).

الگوی تربیتی بومی مبتنی بر هویت ملی و اسلامی: الگوی تربیتی دانشگاه تراز اسلامی، متناسب با شرایط و نیازهای جامعه و با توجه به تاریخ غنی و زمینه‌های فرهنگی بومی طراحی شده است. «الآن مدرسه‌هایی که دانشگاه‌ها و دانشسراها، اینها که ما داریم، فرم‌هایش همه فرم غرب است... همه چیز را از غرب گرفته‌اند. فرهنگ به این غنی‌ای کنار زده شده است و چسبیده‌اند به فرهنگ غرب. آن هم نه فرهنگ اصیل غرب، فرهنگ استعماری غرب» (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ ش: ج ۱۲، ۴). در این راستا سنت‌های حسنه حوزه‌های علمیه مثل «انتخاب آزادانه استاد»، «تفکر و مطالعه»، «پیش مطالعه قبل از درس»، «مباحثه بعد کلاس»، «تقریر درس استاد»، «اشکال کردن به درس استاد و قبول نکردن تعبدی»، «احترام به اساتید، بزرگ‌ترها و پیشکسوت‌ها»، در این دانشگاه رایج است (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۷/۲۹ و ۱۳۶۹/۰۸/۰۱). لذا تحولی بنیادین در نظام تربیت و آموزش فعّالی، ایجاد شده است؛ البته باید در نظر داشت که در این جا تحول معنای حقیقی خود را داشته و به مفهوم اصلاح و بهبودهای جزئی نیست (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ ش: ج ۱۲، ۲۴۸؛ امام خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۳/۲۳ و ۱۳۷۵/۰۲/۲۹).

نکته مهمی که در این زمینه نیاز به توجه جدی دارد، بحث پویایی، ارزیابی و اصلاح مستمر این دانشگاه است که در آن قابلیت‌های خوداصلاحی نیز در نظر گرفته شده است. بدیهی است هر نظام تربیت و آموزشی مبتنی بر نیازهای جدید محیطی و همچنین نواقص طراحی اولیه که عمدتاً هنگام اجرا مشخص شده یا پیامدهای آن در طول زمان بروز و ظهور می‌یابد نیازمند، ارزیابی‌های دوره‌ای و مستمر و روزآمدسازی است (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۹/۱۹).

۱۳۸۳/۱۰/۱۷ و ۱۳۸۶/۰۲/۲۵).

مدیریت علمی و انقلابی: مدیریت دانشگاه تراز اسلامی در اختیار کسانی است که از یک سو، متخصص بوده و عاشق پیشرفت علمی کشور بوده و جامعه علمی آنها را از لحاظ دانشی به عنوان رئیس پذیرفته‌اند؛ از طرف دیگر دارای اعتقاد عمیق به اسلام و انقلاب هستند تا بتوانند نقش اساسی در هدایت صحیح این دانشگاه در راستای اهداف انقلاب اسلامی ایفا نمایند (امام خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۸/۰۱، ۱۳۸۰/۱۰/۰۸ و ۱۳۹۳/۰۴/۱۱).

استادمحوری: نقش محوری و اصلی را در دانشگاه تراز اسلامی، استاد و معلم ایفا نموده و می‌تواند کمبود و نقص بخش‌های دیگر را در صورت لزوم پوشش دهد (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۲/۱۴ و ۱۳۹۴/۰۲/۱۶).

۲. تربیت فکری و اعتقادی

دانشگاه تراز اسلامی، ابزار و وسایل لازم را برای هدایت فکری نسل جوان دانشجوی، به قدر وافر و کافی ایجاد می‌نماید تا از نظر تفکر انقلابی، عمق و پختگی لازم را پیدا کنند تا مثلاً اگر کسی نسبت به انقلاب اسلامی، هیچ معرفت یا اعتقادی نداشت وقتی وارد دانشگاه شد، پس از فارغ‌التحصیلی، به فردی انقلابی و مؤمن تبدیل شده و به نظام جمهوری اسلامی و مسئولانش کمک کند (امام خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۶/۱۱، ۱۳۸۶/۰۲/۲۵ و ۱۳۸۶/۰۹/۰۸). بدین منظور این دانشگاه در برنامه‌های خود اقدام‌های زیر را پیش‌بینی و اجرا می‌کند:

ایجاد بصیرت و قدرت تحلیل: یکی از اهداف مهم تربیت و آموزش، افزایش روشن‌بینی، روشنفکری و توان فهم و تشخیص صحیح مسائل جامعه و جهان است (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳ و ۱۳۷۹/۰۷/۲۶). در نتیجه دانشگاه تراز اسلامی برای بصیرت‌افزایی و ارتقای آگاهی، قدرت تحلیل و بینش سیاسی، برنامه دارد (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۸/۰۴ و ۱۳۶۹/۰۶/۱۱)؛ قدرت تحلیلی که بتواند از واقعیت‌های جامعه یک جمع‌بندی ذهنی برای فرد به وجود آورده و آن را بشناسد. هر ضربه‌ای که مسلمانان در طول تاریخ خورده‌اند، از ضعف قدرت تحلیل بوده است. نباید گذاشت دشمن از بی‌بصیرتی‌ها و ناآگاهی‌ها استفاده کند و واقعیتی را واژگونه در چشمان جلوه دهد (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳). دشمن‌شناسی و آشنایی با تاریخ و مناسبات نظام سلطه می‌تواند به این امر کمک کند. شناخت ماهیت دشمن، طرح‌ها و برنامه‌های او برای نفوذ و ضربه زدن به انقلاب اسلامی، باعث افزایش عمق نگاه‌ها شده و توان تحلیل و تصمیم‌گیری را در مناسبات اجتماعی و سیاسی ارتقا خواهد بخشید (امام خامنه‌ای،

۱۳۷۴/۰۸/۱۹؛ ۱۳۹۰/۰۵/۱۹ و ۱۳۹۴/۰۸/۲۰).

تیبیین مبانی فکری و اهداف انقلاب اسلامی: متأسفانه دستگاه‌های مرموز استکباری از طریق دانشگاه‌ها، مانع توجه طبقه تحصیل کرده به احکام مقدس اسلام، به ویژه قوانین تشکیلاتی و اجتماعی و اقتصادی آن شده‌اند و با تبلیغات گوناگون این‌طور وانمود می‌کنند که اسلام جز احکام عبادی مطالبی ندارد؛ در صورتی که قواعد سیاسی و اجتماعی اسلام ناب بیشتر از مطالب عبادی آن است. لذا در دانشگاه تراز اسلامی، قوانین آسمانی اسلام که برای تمام شئون زندگی از مبدأ وحی نازل شده و عملی‌تر و سودمندتر از تمام آموزه‌های دیگر است، تیبیین می‌گردد (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ ش: ج ۲، ۸۷). همچنین با توجه به نیاز آشنایی نسل جوان با ریشه‌ها، مبانی فکری و اهداف انقلاب اسلامی برای درک نقش‌ها و وظیفه‌های انقلابی در طول زمان و عمل متناسب با آن به نحو احسن، فعالیت می‌کند (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۰۹/۲۰ و ۱۳۶۸/۰۸/۱۰).

توسعه مهارت‌های تفکر و نظریه‌پردازی: خروجی‌های مطلوب دانشگاه تراز اسلامی، کسانی هستند که می‌توانند در دنیای علم‌آموزی، پیشرفت علم و بنای علمی کشور، تحرک ایجاد کرده و صاحب نظرانی اندیشمند، فکور، عالم، محقق، پژوهشگر و دلیر در میدان علم و پژوهش باشند و دنیا از نظریه‌هایشان استفاده کند. این امر مستلزم آن است که افراد علاوه بر دانش و دانایی، روش‌ها و مهارت‌های اندیشیدن و تفکر را نیز بیاموزند (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۱۰/۲۹، ۱۳۸۵/۰۹/۰۴). اگر کسی دارای تفکر بود، این روحیه موجب می‌شود که بتواند مسائل مهم را کشف کند. اگر جوان عالم و دانشمند، متفکر بار آمده باشد، از آن ذخیره دانشی که در اختیار او است، ده‌ها و صدها مسئله جدید مطرح می‌کند و پاسخ می‌گیرد؛ یعنی استفاده از علم هم با تفکر ممکن است (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۰۲/۱۷).

۳. تربیت فرهنگی و اخلاقی

یکی از مهم‌ترین کارکردهای دانشگاه تراز اسلامی برای پرورش انسان‌های متعالی، «تربیت فرهنگی و اخلاقی» است که نتیجه آن مشخصاً در رفتار و سبک زندگی متجلی می‌شود. بیشترین تأکید از لحاظ تکرار مضامین در بیانات امامین انقلاب اسلامی نیز در همین زمینه مشاهده می‌شود که این مضمون‌ها در چهار مؤلفه به شرح زیر قابل دسته‌بندی است:

خودسازی معنوی و اشاعه فرهنگ دینی و انقلاب اسلامی: تعمیق معرفت و نگاه توحیدی با تیبیین جهان بینی الهی و افزایش آگاهی و دانش دینی، ایمان و تعهد را تقویت نموده و باعث

ارتقای دینداری می‌گردد. در این جا توجه به باطن و عمق اعمال در کنار حفظ ظواهر اسلامی و پایبندی به تعبد دینی همراه با دانایی، مطلوب و مورد نظر است (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱۱/۱۳ و ۱۳۸۴/۰۳/۰۵). بسیاری از خطاها، به علت شناخت ناقص و سطحی از اسلام به وجود می‌آید لذا آشنا نمودن افراد با معارف دینی و انقلاب اسلامی و هدایت صحیح ایشان در صراط مستقیم، اهمیت ویژه می‌یابد (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ ش: ج ۳، ۳۲۲؛ ج ۱۹، ۳۱۶). ترویج خودسازی معنوی، تأدیب، تزکیه و تهذیب نفس با ترویج و آگاهی بخشی این مسائل و همچنین ایجاد فضا و محیط مناسب از طریق رفع موانع و مزاحمت‌ها، کمک قابل توجهی در این مسیر به حساب می‌آید. در این زمینه تذکر نکات اخلاقی در کلاس‌ها و برگزاری دروس عقاید و اخلاق می‌تواند مفید واقع شود. یکی از توصیه‌های همیشگی امامین انقلاب اسلامی به دانشجویان، توجه جدی به مقوله خودسازی، تهذیب نفس و تزکیه بوده و هست (همان: ج ۱۳، ۲؛ امام خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۰/۲۴ و ۱۳۷۷/۰۲/۲۴). تعظیم شعائر و برگزاری آگاهانه و هوشمندانه مراسم دینی اعم نماز جماعت، اعتکاف، احیاء، توسل، روضه خوانی، دعا و مناجات با محوریت مسجد، نیز کارا مورد تأکید قرار داشته است (امام خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۸/۱۳، ۱۳۷۴/۰۸/۱۷ و ۱۳۸۴/۰۳/۰۵). در این مسیر، ایجاد زمینه «آشنایی و انس با قرآن» و در مرحله بعد *نهج البلاغه* و *صحیفه سجادیه*، تأثیر به‌سزایی در تربیت فرهنگی و اخلاقی خواهد داشت (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۰۹/۰۱ و ۱۳۸۶/۰۹/۱۷).

ترویج فضایل اخلاقی و سبک زندگی اسلامی: دانشگاه تراز اسلامی در ترویج فضائل اخلاقی مانند ادب، انضباط، وقت‌شناسی، امانت‌داری، صبر، قناعت، چشم‌پوشی، انصاف و تقویت وجدان کاری، روح تلاش، سخت‌کوشی، مسئولیت‌پذیری، فرهنگ کار جمعی و تعاون در امور خیر و در مجموع سبک زندگی اسلامی به‌عنوان یکی از ابعاد مهم پیشرفت و نماد و جلوه تمدن نوین اسلامی، فعالانه مشارکت و نقش‌آفرینی می‌کند (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱۱/۱۳، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳، ۱۳۹۱/۰۷/۲۰ و ۱۳۹۱/۰۵/۲۲). در این دانشگاه، هدف از درس خواندن، معطوف به گرفتن مدرک تحصیلی، کسب درآمد، موقعیت اجتماعی یا سیاسی نیست و این خود علم است که ارزش دارد؛ البته علمی که در جهت اهداف عالی و سعادت حقیقی بشریت باشد. لذا تزریق روحیه پارسایی و وجدان علمی و ایجاد علاقه به تحقیق و علم‌آموزی از کارکردهای اصلی این دانشگاه محسوب می‌شود (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ ش: ج ۸، ۲۴۸؛ امام خامنه‌ای، ۱۳۷۲/۱۰/۰۱).

افزایش نشاط، امید، خودباوری، انگیزه، تعهد، مطالبه‌گری و پیگیری: هویت بخشی، ایجاد

اعتماد به نفس و ارتقای انگیزه‌ها و باورهای ملی و دینی همراه با حس افتخار و سربلندی یکی دیگر از جنبه‌های مهم و اصلی در تربیت فرهنگی و اخلاقی به شمار می‌رود (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ش: ج ۲۱، ۷۴؛ امام خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۷/۱۳). این موضوع دارای ویژگی‌هایی است که اولین آن تقویت خودباوری و شجاعت و ریشه‌کن نمودن فرهنگ غلط «ما نمی‌توانیم» است (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۰۳/۱۹؛ ۱۳۸۰/۰۸/۲۰ و ۱۳۷۸/۰۳/۱۲). یادآوری سوابق درخشان تاریخی و زنده کردن و تقویت حس افتخار و اعتزاز ملی و دینی، حساسیت و تعهد به اسلام و کشور و بیزاری از وابستگی به بیگانگان، در هویت بخشی و ایجاد انگیزه بسیار مؤثر است (امام خامنه‌ای: ۱۳۷۰/۰۹/۲۰؛ ۱۳۸۲/۰۲/۲۲ و ۱۳۸۶/۱۰/۱۳). افزایش نشاط و ایجاد امید به آینده کشور و انقلاب اسلامی نیز تأثیر به‌سزایی در تقویت هویت و ایجاد انگیزه دارد (امام خامنه‌ای: ۱۳۹۱/۰۷/۲۰). گسترش روحیه کنجکاوی، مطالبه‌گری و پیگیری همراه با عقلانیت و انصاف در بین جوانان نیز از دیگر ضرورت‌های تحقق تمدن نوین اسلامی است که در این دانشگاه به آن توجه می‌گردد. دانشجویان دانشگاه تراز اسلامی، همواره انگیزه طرح مسئله، سؤال یا درخواست را دارند. البته ممکن است به همه آن مطالبات نتوان پاسخ داد؛ لیکن یقیناً آینده خوب و افق روشنی با چنین مطالباتی جلوی چشم خواهد بود. جوان باید مطالبه کند و احساس نماید که این مطالبه سودمند و ثمربخش است و تشویق بشود بر این مطالبه و باید احساس کند که او فقط مسئولیتش طرح سؤال و پرتاب کردن یک شعار نیست، که بگوید خب، ما کار خودمان را کردیم؛ نه، پیگیری کردن، مطالعه کردن، درباره مسئله اندیشیدن، آن را پخته کردن، راه کار اجرایی را برای آن جستجو کردن، برای طرحش با مراکز دست‌اندرکار و مجری تلاش کردن و فعالیت کردن و بالأخره خود وارد میدان کار شدن، اینها جزء وظایف و تکالیف اوست که این را هم در کنار آن مطالبه و طلبکاری و مدعا داشتن، درک می‌کند (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۰۷/۱۷ و ۱۳۹۳/۰۵/۰۱).

هدایت مرشدانه و مصونیت بخشی فرهنگی: عمده هدف این بخش، «ایجاد مصونیت در برابر فرهنگ غربی و اندیشه‌های انحرافی» است تا در مقابل تهاجم و شبیخون فرهنگی دشمن بتوان از فرهنگ و ارزش‌های انقلاب اسلامی محافظت نمود. بدیهی است این کار از طریق ابزار فرهنگی نظیر روشنگری و پاسخ به شبهات با تکیه بر تفکر ناب اسلامی قابل انجام است (امام خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۸/۱۰؛ ۱۳۷۷/۰۹/۰۹؛ ۱۳۸۷/۰۹/۲۴ و ۱۳۷۶/۰۶/۲۵). برای این منظور، در دانشگاه تراز اسلامی، حضور و هدایتگری مرشدانه علما و اساتید برجسته معارف و اخلاق ضروری است (امام خامنه‌ای، ۱۳۶۵/۰۹/۱۶ و ۱۳۶۸/۰۷/۱۵). حوزه وسیع تربیت فرهنگی و

اخلاقی، از حساسیت بالایی برخوردار بوده و نیاز به سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و دقیق و پیش‌بینی برنامه‌های سالم با توجه به آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی دارد. فضای فرهنگی، تحمیل‌کننده خود بر همه رفتارها و روش‌هاست، چه رفتارها روش‌های فردی، چه جمعی و چه حکومتی و چه کلان جامعه. لذا باید آن را مهندسی کرد؛ یعنی باید با اصلاح عیوب فرهنگ موجود، انسان‌هایی رشید، آزاد، موحد، عدالت‌طلب، پرکار، پرنشاط، پرامید، پیشرو، دارای اعتماد به نفس، دارای توکل به خدا، دارای روح ایثار و مجاهدت و در همه ابعاد به‌طور کامل، تربیت نمود. باید مشکل‌ها و ریشه‌های آن را شناخت و برای رفع آن ریشه‌ها، برنامه‌ریزی و زمان‌بندی کرده و پیش رفت. در این راستا در دانشگاه تراز اسلامی، جریان‌های صحیح فرهنگی کمک و هدایت می‌شوند. آن‌جایی را نیز که دشمن برنامه‌ریزی کرده است، شناخته شده و علاج فرهنگی - نه علاج سیاسی و پلیسی - می‌گردد. با برنامه‌ریزی صحیح و عمل به آن، می‌توان انتظار داشت که فرهنگ کشور چه فرهنگ عمومی؛ چه فرهنگ نخبگانی، دانشگاه‌ها و... بهبود یافته و پیش می‌رود (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱۱/۱۳؛ ۱۳۸۶/۰۹/۱۷؛ ۱۳۷۵/۰۹/۲۰ و ۱۳۹۲/۰۹/۱۹).

۴. تربیت علمی و مهارتی

با وجود تأکید ویژه بر جنبه‌های فکری، اعتقادی، فرهنگی و اخلاقی تربیت، اما دانشگاه هم‌چنان که از نامش پیداست، محل علم و دانش است و تربیت علمی و مهارتی مهم‌ترین وجه متمایز آنها نسبت به سایر مراکز و دستگاه‌ها است. این، علم و دانش است که خواهد توانست دست برتر را در مناسبات جهانی برای تحقق اهداف و آرمان‌های بلند انقلاب اسلامی ایجاد نماید (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۳/۱۷ و ۱۳۹۱/۰۹/۲۱). بیانات امامین انقلاب در این زمینه را می‌توان در چهار موضوع به شرح زیر دسته‌بندی نمود:

خودسازی علمی: اهمیت تحصیل و فراگیری دانش و خودسازی علمی در دانشگاه تراز اسلامی به‌گونه‌ای است که دانشجویان و اساتید آن را وظیفه اصلی و فریضه‌ای واجب دانسته و با تحمل سختی‌ها و محرومیت‌ها، بخش عمده‌ای از وقت و تلاش خود را در این زمینه صرف می‌کنند. این موضوع به حدی جدی است که امام خمینی رحمته‌الله علیه، مسامحه در آن را خیانت به اسلام و کشور برمی‌شمارند (موسوی خمینی، ۱۳۸۹ ش: ج ۸، ۲۴۸). امام خامنه‌ای نیز فلسفه حضور و کار اول دانشجو را درس خواندن می‌دانند و معتقدند اگر کسی درس نخواند، بلاشک ذمه‌اش مشغول مردم است و باید در روز قیامت پیش خدای متعال جواب دهد (۱۳۷۷/۱۲/۰۴).

فراگیری علم و مهارت اداره زندگی و جامعه: یکی از اهداف مهم دیگر دانشگاه تراز اسلامی، تربیت نیروی کار مناسب و کارآمد برای جامعه است؛ لذا علوم، فنون و مهارت‌های مختلف اداره جامعه و زندگی اجتماعی و شخصی در این دانشگاه فراگرفته می‌شود؛ چراکه برای رسیدن به آینده‌های مطلوب، احتیاج به نسل جوان باهمت پرانگیزه مؤمن تلاشگر کاردان راه‌بلد است (امام خامنه‌ای، ۱۳۶۵/۰۹/۱۶ و ۱۳۸۵/۰۷/۲۵).

ترویج ابتکار، نوآوری و کارآفرینی: در دانشگاه تراز اسلامی، ابتکار و زنده نگه داشتن روح خلاقیت، نوآوری علمی و کارآفرینی، ترویج گردیده و دانشجو به جای فراگیری تقلیدی و پذیرفتن صرف، به وادی ابتکار سوق داده می‌شود (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۹/۰۴؛ ۱۳۷۹/۱۲/۰۹؛ ۱۳۹۳/۰۲/۱۷ و ۱۳۹۰/۰۶/۰۲).

آموختن و آزمون در میدان عمل: دانشگاه تراز اسلامی، افراد را برای نیازهای جامعه تربیت می‌کند؛ لذا برای حضور و تعامل آنها در دستگاه‌های گوناگون اجرایی، فکر و برنامه‌ریزی می‌نماید. در این زمینه از روش‌هایی مثل کارگاه‌های آموزشی، اردوهای علمی، ارتباط دانشگاه و صنعت استفاده می‌شود (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۲/۰۷/۲۸؛ ۱۳۷۰/۰۶/۳۱ و ۱۳۸۶/۰۲/۲۵). در همین راستا، «هدایت صحیح و کاربردی نمودن پایان‌نامه‌ها» در مقاطع تحصیلات تکمیلی برای استفاده مؤثر آنها در نیازمندی‌های کشور نیز در محور توجه قرار دارد (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۹/۲۶ و ۱۳۹۴/۰۴/۱۳).

ب) تولید و گسترش حکمت

دومین نقش دانشگاه در ایجاد تمدن اسلامی، تولید و گسترش حکمت شامل منظومه فکر، علم، فناوری و نوآوری در سایه سار ایمان به غیب و معنویت است (نجاران طوسی و همکاران، ۱۳۹۸ش: ۲۹۰).

«حکمت، بالاتر از این علم معمولی ماست. حکمت، آن دانسته‌های عظیمی است که چرخ زندگی انسان را می‌چرخاند... در حکمت، اخلاق هست، تیزبینی، عمق بینی و ژرف بینی هست؛ معنویت و ارتباط با خدا و فهم صحیح مسائل هست؛ آشنا شدن با حقیقت این عالم وجود و طبیعت این عالم، از انسان و غیر انسان، با یک دید انسانی و والا - نه صرفاً دید آزمایشگاهی هست - که البته آن هم لازم است؛ اما این بالاتر از آن است اینها همه در معنای حکمت هست» (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۰۲/۲۴).

این بعد، شامل سه مؤلفه «تولید فکر»، «تولید علم» و «فناوری و نوآوری» و یک مؤلفه تحت

عنوان «ویژگی های کلی» به شرح جدول (۳) است. شایان ذکر است اعداد داخل پرانتز میزان تکرار مضامین را در بیانات امامین انقلاب اسلامی نشان می دهد.

جدول ۳- مؤلفه ها و شاخص های «تولید و گسترش حکمت»

تولید و گسترش حکمت (۷۲۰)	
تولید علم (۲۳۶)	ویژگی های کلی (۲۷۷)
<p>نهضت نرم افزاری، پیشرفت جهشی پرشتاب و مرزشکنی علمی (۱۳۰)</p> <p>عزت و مرجعیت علمی (۴۶)</p> <p>درون زایی و خودکفایی علمی (۲۲)</p> <p>هدفمندی در تولید علم (۲۲)</p> <p>توسعه علوم پایه (۱۱)</p> <p>تقویت بنیه علمی کشور (۵)</p>	<p>جهاد علمی (۱۰۱)</p> <p>آزاداندیشی و نوآوری روشمند و خردمندانه (۸۵)</p> <p>سختاوت علمی و فراگیری تجارب بشری (۳۸)</p> <p>معنویت و اخلاق (۳۴)</p> <p>همبستگی و به کارگیری همه ظرفیت ها (۱۱)</p> <p>اعتباربخشی و بهره گیری درست از نتایج فعالیت های علمی (۸)</p>
فناوری و نوآوری (۸۹)	تولید فکر (۱۱۸)
<p>پژوهش های هدفمند و کاربردی (۴۱)</p> <p>حمایت از کارآفرینی دانش بنیان (۴۱)</p> <p>اکتساب فناوری (۷)</p>	<p>نظریه پردازی و الگوسازی فکری و عملی (۵۰)</p> <p>تحول در علوم انسانی بر مبنای اندیشه اسلامی (۴۹)</p> <p>برگزاری کرسی های نقد و نظریه پردازی (۱۳)</p> <p>رصد دائمی جریان های فکری و علمی (۶)</p>

۱. ویژگی های کلی

مبتنی بر کلام امامین انقلاب اسلامی، تولید فکر، علم، فناوری و نوآوری دارای ویژگی ها و شرایطی است که در دانشگاه تراز اسلامی، می توان آنها را ملاحظه نمود. این ویژگی ها و شرایط در شش شاخص کلی به این شرح دسته بندی می شود:

جهاد علمی: کار فکری، علمی و فناورانه دانشگاه تراز اسلامی یک تفاوت اساسی با کارهای متداول «تولید فکر» و «تولید علم» و «فناوری و نوآوری» در سایر دانشگاه ها دارد چراکه این عرصه به خاطر اهمیت آن در کسب قدرت و اقتدار، به یک کارزار جدی مقابله و منازعه با دشمن تبدیل شده است و موفقیت در آن، نیاز به کار و مدیریت جهادی وجود دارد تا این امر به عنوان یک فریضه و مضمونی تأثیرگذار مورد توجه ویژه قرار گیرد (امام خامنه ای، ۱۳۷۸/۰۳/۱۲ و ۱۳۷۸/۰۷/۰۶). جهاد علمی به معنای داشتن اراده و عزم راسخ، پشتکار، پیگیری و تلاش جدی، بی وقفه، دلسوزانه، منظم، با برنامه و هدف دار در برابر دشمن قدرتمند و قوی پنجه برای مقابله و توقف پیشرفت علمی و فناوری، است (امام خامنه ای، ۱۳۸۷/۰۷/۰۷؛ ۱۳۸۵/۰۶/۲۵؛ ۱۳۸۰/۰۸/۰۹؛ ۱۳۸۰/۰۷/۱۴؛ ۱۳۸۹/۰۴/۲۵؛ ۱۳۸۶/۰۴/۲۵ و ۱۳۷۸/۰۵/۱۴). در این مسیر، «شناخت، مبارزه و مواجهه با چالش ها، موانع داخلی و دشمنان خارجی» ضرورت دارد. از جمله این چالش ها و موانع، خست صاحبان علم و فناوری دنیا، تلاش برای توقف یا آلوده و بدنام کردن حرکت علمی است (امام خامنه ای، ۱۳۸۹/۰۶/۱۴ و ۱۳۹۵/۰۷/۲۷). یکی از ابزارها و حيله های

دشمن در عرصه علم، ایجاد رعب از پیشرفت‌های علمی است تا خطرپذیری، جرئت نوآوری و نزدیک شدن به مرزهای دانش را از ملت‌ها بگیرد. میدان جهاد علمی برای شکستن سلطه تفکر غربی و پیشروی و مرزشکنی علمی است (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۹/۲۶؛ ۱۳۹۴/۰۷/۲۲؛ ۱۳۷۹/۱۲/۰۹ و ۱۳۸۵/۰۶/۲۵). موفقیت در این کارزار، نیازمند داشتن «روحیه بسیجی، جهادی و انقلابی» است. مردمی بودن، تلاش مخلصانه و جرئت و شجاعت، مهم‌ترین ویژگی‌های بارز این روحیه است (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۱۱/۲۴؛ ۱۳۹۴/۰۷/۲۲ و ۱۳۹۵/۰۸/۱۲). دیگر خصوصیتی که در «جهاد علمی» ملاحظه می‌شود؛ «عشق به کار علمی، پارسایی و ایثار» است؛ کسانی که در این وادی قدم می‌گذارند، از بسیاری تمتع‌های مادی چشم پوشیده و با از خودگذشتگی بسیاری از فرصت‌های شخصی و مناصب اجتماعی را فدای اهداف مقدس خود می‌کنند. تاریخ علم، نشانگر این واقعیت است که مهم‌ترین پیشرفت‌های علمی بشر نیز مرهون چنین نگاهی بوده است (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۱۲/۲۳؛ ۱۳۸۴/۰۲/۱۴؛ ۱۳۶۹/۰۹/۱۹ و ۱۳۸۹/۰۹/۱۰). کار علمی و تحقیقی، در سایه ایمان، تقوا و توکل به خدا و یاری خواستن از پروردگار، برکت پیدا کرده و به موفقیت ویژه ختم خواهد شد (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۴/۰۱؛ ۱۳۸۳/۱۲/۲۴؛ ۱۳۸۴/۰۱/۳۰ و ۱۳۸۴/۰۱/۲۵).

آزاداندیشی و نوآوری روشمند و خردمندانه: یکی از عیوب قابل مشاهده در فضای علمی کشور، وابستگی ذهنی به متون علمی غربی و تعلیم و تعلم براساس آنهاست؛ در حالی که علم باید در روند تعالی خود، با روح‌های قوی و استوار و کارآمدی که جرأت پیشبرد علم را داشته باشد، همراه شود تا بتواند رشد داشته و پیشرفت کند؛ انقلاب‌های علمی در دنیا این‌گونه به وجود آمده است. البته بدیهی است که این به معنای لازم نبودن مطالعه متون علمی و فراگرفتن دانش نیست اما نمی‌توان به این مقدار قناعت کرد و برای پیشرفت باید جرأت نوآوری وجود داشته باشد تا استاد و دانشجو از قید تفکر ترجمه‌ای، تعبد علمی و زنجیره جزمی‌گری تعریف‌های علمی القا شده و دائمی دانستن آنها خلاص شوند (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۱۲/۰۹). در دانشگاه تراز اسلامی خلاقیت، نوآوری و نظریه‌پردازی به صورت یک ارزش ویژه مطرح بوده و سخنان نوآوران و نظریه‌پردازان شنیده شده و از آنان تقدیر به عمل می‌آید. بدین ترتیب ایده‌ها در چارچوب منطق و اخلاق و در جهت رشد اسلامی با یکدیگر رقابت می‌کنند (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱۱/۱۶). البته ابتکار، نواندیشی و نوآوری نیز باید در یک چارچوب منطقی، منضبط و خردمندانه صورت گیرد تا دچار بی‌نظمی و هرج و مرج فکری نشده و به اصطلاح به آنارشیسم و مهمل‌گویی علمی منتهی نگردد (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۱۲/۰۹ و

سقاوت علمی و فراگیری تجارب بشری: علم و فناوری امروز جهان، میراث بشریت است و تعلق به هیچ گروه، نژاد و ملیتی ندارد و نباید در انحصار بخش محدودی از جهان قرار گرفته و ابزار نظام سلطه شود؛ لذا یادگیری از دیگران نه تنها لازم بلکه واجب و ممدوح است. فراگیری و استفاده از علوم و تجارب متراکم بشری به شرط آنکه اولاً از تأثیرهای منفی فرهنگ‌های ممنوع است ناخواسته به همراه علم فراگرفته شود، مراقبت گردد و ثانیاً مقدمه‌ای برای سبقت و پیش افتادن از صاحبان فعلی آن شود، مورد تأکید قرار دارد (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۳/۱۱؛ ۱۳۸۴/۰۲/۱۹؛ ۱۳۸۷/۰۲/۱۲ و ۱۳۸۱/۰۷/۰۳). در دوران اسلامی که مسلمان‌ها پرچم علم را در دنیا در دست داشتند، هم‌چنان که تحصیل علم را لازم و واجب می‌دانستند، تعلیم علم را هم لازم می‌دانستند. لذا در دانشگاه‌های اسلامی، از همه کشورهای، دانشجویانی حضور داشتند که می‌آمدند و به طور رایگان از مسلمین علم می‌آموختند. آن دانشگاه‌ها، علم را منتشر می‌کردند و کتاب‌های علمی را در اختیار دیگران می‌گذاشتند. در اسلام، عالمی که علم خود را کتمان می‌کند، مورد شتمات و سرزنش قرار گرفته است. این فقط مخصوص علم دین نیست که البته حساب جداگانه و اهمیت ویژه‌ای دارد بلکه به طور مثال هر پزشکی که علم خود را به شاگردانش تعلیم ندهد؛ مهندسی که علم خود را کتمان کند؛ کارگر خبره‌ای که تجربه و علم خود را در انحصار خویش قرار دهد، و هر کس دیگر که علم خود را مخفی کند، لعنت شده است؛ مگر وقتی که ارائه علم و افشای مطلب علمی، به طور عام مفسده‌ای داشته باشد. به هر حال باید محیط جامعه، محیط تعلیم و تعلم و یاد گرفتن و یاد دادن شود (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۳/۰۳/۱۸ و ۱۳۷۱/۰۲/۰۹) و دانشگاه تراز اسلامی در این زمینه نماد و الگوی این حرکت محسوب می‌شود.

معنویت و اخلاق: علم باید در خدمت انسانیت، عدالت، صلح و امنیت باشد. اسلام علم را با ایمان، با کتاب و سنت، با تهذیب اخلاقی، با اخلاق و معنویت می‌خواهد. آن وقت این ذخیره عظیم علم در دفاع از انسانیت، امنیت، عدالت، صلح و صفای انسان‌ها و جوامع بشری به کار می‌افتد؛ علمی که جامعه را به معنویت، به انسانیت، به خدا، به بهشت نزدیک کند؛ لذا جهت‌گیری‌های کار علمی، باید درست، معنوی و الهی باشد (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۰۶/۱۲ و ۱۳۸۷/۰۶/۰۵). در تمدن اسلامی و در نظام مقدس جمهوری اسلامی که به سمت آن تمدن حرکت می‌کند، هدف این است که دانش همراه با معنویت پیش برود. اینکه دنیای غرب نسبت به پایبندی به معنویت، حساس است؛ به خاطر آن است که این روش، ضد روش

آنهاست. آنها علم را جدای از اخلاق و معنویت پیش بردند و شد آنچه شد. دانشگاه تراز اسلامی همچنان که مرکز علم است، مرکز دین و معنویت هم محسوب می‌شود (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۰۶/۱۹).

همبستگی و به‌کارگیری همه ظرفیت‌ها: برای پیشرفت علمی، همبستگی و به‌کارگیری همه ظرفیت‌ها و استعدادها، نیازی ضروری است. در سیاست‌های کلی علم و فناوری (۱۳۹۳/۰۶/۲۹)، مشخصاً بر «استفاده از ظرفیت‌های علمی و فنی ایرانیان مقیم خارج و جذب متخصصان و محققان برجسته سایر کشورها به‌ویژه کشورهای اسلامی حسب نیاز» تأکید شده است. بدیهی است بدون همدلی و جلب مشارکت بخش‌ها و افراد مختلف و استعدادهای داخلی و خارجی، نمی‌توان به پیشرفت‌های بزرگ دست یافت (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۴/۰۱؛ ۱۳۸۳/۱۲/۲۴؛ ۱۳۸۴/۰۱/۳۰ و ۱۳۸۴/۰۱/۲۵).

اعتباربخشی و بهره‌گیری درست از نتایج فعالیت‌های علمی: در دانشگاه تراز اسلامی، نتایج فعالیت‌های علمی به صورت مناسب ارائه شده و مورد استفاده اثربخش قرار می‌گیرد. مثلاً در خصوص سمینارهای علمی، صاحب‌نظران مختلف پس از مطالعه و بررسی علمی موضوع، جمع می‌شوند و درباره موضوع واحد مورد علاقه خود بحث و تبادل نظر می‌کنند و مجموعه نظرها پس از جمع‌بندی به شکل صحیح و کارآمد مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۱/۳۰). از طرف دیگر نحوه اعتباربخشی محصول‌های علمی از قبیل کتاب، مقاله و... نیز از ویژگی‌های دیگری است که نسبت به آن، دقت ویژه نموده و تمهید سازوکار نیازمحور شدن آنها مدنظر قرار دارد (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۰/۱۷ و ۱۳۸۸/۰۶/۰۸).

۲. تولید فکر

تولید فکر و اندیشه‌های اصیل و جدید مبنایی برای پژوهش‌های علم و فناوری آتی قرار گرفته و اداره امور زندگی بر این اساس شکل می‌گیرد. اساسی‌ترین کاری که دانشگاه تراز اسلامی بر عهده دارد چه به صورت جمعی و چه به صورت فردی، تولید فکر اسلامی و تبیین و تحکیم این مبنای قویم اسلامی است. البته این کار با توجه به آسیب‌هایی که بیشتر متوجه نخبگان فکری است و نخبگان علمی کمتر در معرض آن آسیب‌ها قرار می‌گیرند، کار دشواری بوده و نیاز به مراقبت بیشتری در این خصوص وجود دارد (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۶/۱۴؛ ۱۳۸۰/۰۶/۱۹ و ۱۳۹۰/۰۶/۰۲).

نظریه‌پردازی و الگوسازی فکری و عملی: غربی‌ها با کارهای تبلیغاتی توانسته‌اند این باور را

در بسیاری از ذهن‌ها به وجود بیاورند که توسعه یافتگی مساوی با غربی شدن است و هر کشوری بخواهد کشور توسعه یافته‌ای محسوب شود، بایستی غربی بشود! اما پیروی از مدل‌های توسعه و پیشرفت غربی، امر غلط و خطای خطرناکی است. دانشگاه تراز اسلامی با ایجاد الگوهای علمی و عملی، این باور نادرست را اصلاح نموده است. مدل‌سازی و الگوسازی، کار نخبگان دانشگاهی است که در تحقیقات علمی باید آن را دنبال کرده و بحث کنند و در نهایت مدل پیشرفت را برای ایران اسلامی، برای این جغرافیا با این تاریخ، با این ملت، با این امکانات، با این آرمان‌ها، ترسیم و تعیین نمایند و بر این اساس، حرکت عمومی کشور به سوی پیشرفت در بخش‌های مختلف شکل می‌گیرد. اندیشه‌ورزی و کار عمیق نظری در مقولات زیربنایی (تاریخی، اخلاقی و ...) و کلامی انقلاب و مسائل مورد نیاز برای اداره نظام اسلامی (مانند بانکداری، نظام سلامت، جهاد اقتصادی، مسائل سیاسی و ...)، از اولویت‌های اصلی در این زمینه به حساب می‌آید (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۰۲/۲۵ و ۱۳۹۰/۰۵/۱۹). «تدوین تجربیات متراکم انقلاب اسلامی» و «ایجاد منظومه‌های فکری و عملی البته با هندسه بومی»، یکی دیگر از مسائل اساسی و مبنایی در حوزه اندیشه‌ورزی و تولید فکر محسوب می‌شود (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۳/۰۳ و ۱۳۶۴/۰۹/۱۶). اگر بتوان گوهر اسلام ناب و آن درخشندگی‌ها را، به آن شکلی که بتواند در جامعه آراسته علم، خودش را نشان بدهد، ارائه داد، کار بزرگی انجام شده و راه را برای ورود نخبگان در این میدان‌ها باز خواهد کرد (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۱۰/۲۹).

تحول در علوم انسانی بر مبنای اندیشه اسلامی: علوم انسانی برای جامعه، جهت‌دهنده و فکرساز است؛ حرکت، مسیر و مقصد یک جامعه را مشخص می‌کند. علوم انسانی احتیاج به نظریه‌سازی دارد. بسیاری از حوادث دنیا حتی در زمینه‌های اقتصادی و سیاسی و غیره، محکوم نظر صاحب نظران در علوم انسانی است؛ در جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، فلسفه؛ آنها هستند که شاخص‌ها را مشخص می‌کنند. تولید علوم انسانی در دانشگاه تراز اسلامی با کار عمیق اجتهادی، نظریه‌پردازی‌های بومی بر مبنای اندیشه ناب اسلامی - ایرانی متناسب با زمان و پرهیز از التقاط و تأویل‌های شخصی صورت می‌پذیرد چراکه کارهای نظری تقلیدی از تئوری‌های غربی در حوزه علوم انسانی که مبنای متفاوتی با جهان بینی توحیدی دارند، نه تنها کمکی به حل مشکل‌های جامعه اسلامی نمی‌کنند بلکه بسیار خطرناک و آسیب‌زا هستند (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۱۱/۰۲؛ ۱۳۸۵/۰۷/۱۳؛ ۱۳۸۷/۰۲/۱۴؛ ۱۳۹۰/۰۵/۱۹؛ ۱۳۹۰/۰۶/۰۲؛ ۱۳۹۵/۰۳/۲۹؛ ۱۳۷۱/۰۹/۱۹؛ ۱۳۷۹/۰۷/۱۴ و ۱۳۹۰/۰۲/۲۷).

برگزاری کرسی‌های نقد و نظریه‌پردازی: یکی از ملزوم‌های اندیشه‌ورزی و تولید فکر، ایجاد

زمینه تضارب آرا با برگزاری کرسی‌های نقد و نظریه‌پردازی با مباحثات قوی، شجاعانه، محترمانه، بدون پیش‌داوری و البته قانون‌مند است (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱۱/۰۷؛ ۱۳۸۶/۰۲/۲۵ و ۱۳۹۰/۰۲/۲۷). در دانشگاه تراز اسلامی، فضایی ایجاد شده است که در آن، «آزادی بیان»، مقید به «منطق، اخلاق و حقوق معنوی و مادی دیگران» تبدیل به فرهنگ اجتماعی و حکومتی می‌گردد و آزادی، تعادل، عقلانیت و انصاف، سکه رایج می‌شود تا همه اندیشه‌ها در همه حوزه‌ها فعال و برانگیخته گردند و «زادوولد فرهنگی» که محصول «تضارب آرا و عقول» است، عادت ثانوی نخبگان و اندیشه‌وران گردد. برای بیدار کردن عقل جمعی، چاره‌ای جز مشاوره و مناظره نیست و بدون فضای انتقادی سالم و بدون آزادی بیان و گفتگوی آزاد با «حمایت حکومت اسلامی» و «هدایت علما و صاحب‌نظران»، تولید علم و اندیشه دینی و در نتیجه، تمدن‌سازی و جامعه‌پردازی، ناممکن یا بسیار مشکل خواهد بود (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱۱/۱۶).

رصد دائمی جریان‌های فکری و علمی: همواره باید از پیشرفت‌ها و تحول‌های جهانی در همه مفاهیم و مسائل فکری و علمی از قبیل فلسفه، جامعه‌شناسی و... مطلع و هماهنگ شد تا با رویکردی فعال با مسائل مواجه گردید «رصد دائمی جریان‌های فکری و علمی»، هم برای نظریه‌پردازی و تولید فکر و هم برای نقد و پاسخ به شبهات روز ضروری است. در دانشگاه تراز اسلامی، این کار برای حفظ جریان نوآوری در حوزه علم و فناوری صورت می‌پذیرد (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۰۶/۳۱؛ ۱۳۷۰/۱۲/۰۱؛ ۱۳۹۵/۰۶/۱۶ و ۱۳۹۲/۰۷/۱۷).

۳. تولید علم

آنچه در درجه اول در ایجاد قدرت ملی مهم است، علم و ایمان است. دانش، همواره در طول تاریخ، مایه عزت، اقتدار و ثروت بوده و قدرت نظامی و سیاسی ایجاد کرده است. غرب و امریکا در برهه‌ای از زمان به برکت علم، توانستند بر کشورهای دنیا مسلط شوند؛ یعنی یکی از ابزارهای مهم آنها علم بود؛ ثروت را هم با علم به دست آوردند. اگر کشوری علم داشت، می‌تواند سخن برتر را بگوید و دست برتر را داشته باشد، اما اگر فاقد آن بود تحت سلطه دیگران خواهد بود. حقیقتاً کشوری که دستش از علم تهی است، نمی‌تواند توقع عزت، استقلال، هویت و شخصیت، امنیت و رفاه داشته باشد. طبیعت زندگی بشر و جریان امور زندگی این‌گونه است. پیشرفت علمی و فراگیری، نیاز اول کشور و بیک ضرورت مضاعف و مؤکد است؛ چون در طول صد سال از بهترین زمان‌ها از اواسط دوران قاجار که نهضت علمی و نهضت صنعتی دنیا اوج

گرفته و شکوفا شده بود، حرکت علمی به دلایل گوناگون از جمله حاکمیت استبداد و طواغیت دست نشانده، تعطیل و متوقف شده بود لذا تلاش مضاعفی باید صورت گیرد تا این عقب ماندگی تاریخی جبران شود. (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱۱/۱۳؛ ۱۳۸۶/۰۶/۱۲ و ۱۳۹۱/۰۹/۲۱). این امر، یکی از مأموریت‌های اساسی دانشگاه تراز اسلامی محسوب می‌شود. موضوع «تولید علم» در کلام امامین انقلاب اسلامی جنبه‌هایی دارد که می‌توان آنها را در قالب شش محور به شرح زیر دسته‌بندی نمود:

نهیضت نرم‌افزاری، پیشرفت جهشی پرشتاب و مرزشکنی علمی: جبران عقب‌ماندگی‌های علمی، به عزم و اراده جمعی برای سرعت بخشی به جریان علمی، «جنبش نرم‌افزاری» عمیق و همه‌جانبه؛ نواندیشی، نوآوری و «تولید علم» و پیگیری این مسائل تا فرهنگ‌سازی و تبدیل شدن آن به گفتمان عمومی غالب نیاز دارد. البته با توجه به فاصله بسیار زیاد از دیگران و نقاط آرمانی هدف‌گیری شده، نه تنها توقف به هیچ وجه جایز نیست بلکه علاوه بر سرعت گرفتن رشد علمی، حفظ و افزایش این سرعت نیز مورد نیاز است. در این مسیر، «یافتن راه‌های میان‌بر در تولید علم و فناوری»، از ملزوم‌های اساسی برای مرزشکنی و افق‌گشایی جدید علمی به حساب می‌آید. قاعدتاً رفتن در همان راهی که دیگران قبلاً طی کرده‌اند، هیچ موقع نمی‌تواند کشور را به پیشتازی در عرصه دانش برساند. بدیهی است دانشگاه تراز اسلامی، نقشی اساسی و تعیین‌کننده در این نهضت نرم‌افزاری و حرکت جهشی مستمر و پرشتاب علمی دارد (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۱۱/۱۴؛ ۱۳۷۹/۰۹/۲۰؛ ۱۳۷۹/۱۲/۰۹؛ ۱۳۸۲/۰۵/۱۵؛ ۱۳۸۳/۱۰/۱۷؛ ۱۳۸۳/۰۷/۱۳؛ ۱۳۸۵/۰۷/۱۳؛ ۱۳۸۷/۰۶/۰۵؛ ۱۳۸۸/۰۱/۲۶؛ ۱۳۸۸/۰۲/۲۷ و ۱۳۹۱/۰۷/۱۲).

عزت و مرجعیت علمی: برای تمدن‌سازی، کشور باید به عزت و مرجعیت علمی در دنیا برسد؛ توقع از جامعه علمی کشور این است که تا ۵۰ سال دیگر در رتبه بالایی علمی دنیا قرار داشته باشد و یکی از مراجع عمده و درجه اول علمی دنیا باشد؛ یعنی همان‌طور که امروز همه ناچارند برای علم و دستیابی به محصول علمی دانشمندان و کتاب‌های آنان در کشورهای دیگر مراجعه کنند، جوینده دانش و طالب علم مجبور باشد به سراغ دانشمندان و کتاب‌های علمی ایران بیاید و مجبور شود زبان فارسی یاد بگیرد تا بتواند با تازه‌های دانش آشنا شود و از آن استفاده کند. هدف باید این باشد. این، یک آرزو است؛ یک قله است که نگاه کردن به آن، هیجان‌انگیز بوده و شوق رسیدن به آن را در دل همه به وجود می‌آورد؛ البته آرزوی خامی هم نیست و با نقش‌آفرینی دانشگاه تراز اسلامی کاملاً دست‌یافتنی است (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۳/۲۹، ۱۳۸۵/۰۸/۱۸، ۱۳۸۴/۰۱/۲۵، ۱۳۸۶/۰۷/۰۹، ۱۳۹۱/۰۹/۲۱، ۱۳۹۲/۰۵/۱۵).

۱۳۹۵/۰۳/۲۹، ۱۳۸۴/۰۱/۳۰، ۱۳۸۴/۰۲/۱۴، ۱۳۸۴/۰۷/۰۳، ۱۳۸۴/۰۷/۱۷، ۱۳۹۲/۰۷/۱۷ و...). اگر امروز کشور و ملت ایران توانست بر قلّه علم و فناوری بنشیند، سخن حق او در دنیا که همان استقلال امت اسلامی است، در بین مسلمان ها و در جوامع اسلامی جایگزین خواهد شد و ذهن ها بیشتر آن را قبول خواهد کرد (امام خامنه ای، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴ و ۱۳۸۳/۰۴/۰۱). هدف گذاری حرکت علمی کشور افزایش دانش جهانی از طریق تولید فرآورده های جدید و ناشناخته دانش بشری در چارچوب ارزش های انسانی است. باید به دنبال تولید محصول های جدید علمی باشیم که دانش بشری تاکنون نتوانسته است آنها را به دست آورد و دارای آثار مخربی هم برای بشریت نباشند. باید بر ثروت علمی بشر افزود و در مجموعه سرمایه علمی دنیا، به عنوان یکی از شرکای ذی دخل در مجموعه مسائل جهانی، سهم قابل توجهی یافت تا کشور بتواند به مثابه یک ملت و یک مجموعه انسان شریف، در دنیا شناخته شود (امام خامنه ای، ۱۳۹۳/۰۳/۱۹، ۱۳۸۵/۰۳/۲۹، ۱۳۷۲/۱۰/۰۱).

درون زایی و خودکفایی علمی: یکی از زمینه های سلطه غرب بر جوامع، تسلط و انحصار علمی است که سرمنشأ تسلط بر حوزه های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و... شده است. شکستن این انحصار ظالمانه و رسیدن به خودکفایی علمی از طریق توجه دانشگاه تراز اسلامی به علم درون زا و بومی حاصل می آید. با پرورش استعدادها باید از درون جوشید نه مانند استخری که هرگونه آب آلوده ای در آن سرازیر می کنند و هر وقت هم خواستند، آب را می کشند بلکه مثل چشمه جوشان که از درون خود جوشش دارد. این که صرفاً از فرآورده های علمی دیگران بدون آن که عمقی به دست آید فقط کلمات و اصطلاح ها فراگرفته شود، به پیشرفت کشور کمکی نخواهد کرد علاوه بر آن که درهای بسیاری از دانش ها بر روی کشورها و غیردارندگان بسته است و وقتی اجازه می دهند دانش منتقل شود که کهنه و دستمالی شده و از نوبی و طراوت افتاده است (امام خامنه ای، ۱۳۸۳/۰۴/۰۱، ۱۳۸۲/۰۸/۰۸، ۱۳۸۶/۰۴/۲۵، ۱۳۸۴/۰۲/۱۹، ۱۳۸۳/۰۵/۱۵).

هدفمندی در تولید علم: از جمله عواملی که ارزش علم را بیشتر می کند، این است که علم با غایت و هدف های مشخصی که طبق نیازها تنظیم شده باشد، به طرف پیشرفت، توسعه و کمال سیر کند. برجستگی های یک جامعه در زمینه های ذهنی، فکری و علمی باید در خدمت تعالی و معنویت انسان قرار بگیرد (امام خامنه ای، ۱۳۸۲/۰۲/۲۲؛ ۱۳۷۷/۰۲/۲۴ و ۱۳۹۰/۰۷/۲۶).

توسعه علوم پایه: هدفمندی و نیازمحوری در تولید علم به معنای غفلت از علوم پایه نیست؛ چراکه این علوم، سرمایه بلندمدت محسوب شده و مانند یک گنجینه پرارزش، سرمنشأ

تحول، پشتوانه سایر علوم و پایه نظری هر تحرک علمی و فناوری پیشرفته است. آن چیزی که کشورها را به اوج و قله می‌رساند، ریاضی، فیزیک، شیمی و علوم زیستی است (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۳/۲۹، ۱۳۸۷/۰۲/۱۴، ۱۳۸۵/۰۵/۲۳، ۱۳۸۴/۱۰/۱۳).

تقویت بنیه علمی کشور: امروز در کشور، یکی از فرایض حتمی، تقویت بنیه علمی کشور است. اگر علم نباشد، اقتصاد، صنعت، حتی مدیریت و مسائل اجتماعی عقب خواهد ماند. دانشگاه تراز اسلامی بیشترین استفاده را از استعداد موجود جوانان و اساتید، برای افزایش علوم و تحقیقات در میدان ابتکار و اختراع و گسترش رشته‌های متعدد علمی و تحقیقی و فراگیری تحصیلات عالی می‌کند (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۱۲/۰۹، ۱۳۷۸/۰۳/۱۲، ۱۳۷۱/۰۸/۱۹).

۴. فناوری و نوآوری

کار دانشگاه تراز اسلامی با تولید علم پایان نمی‌پذیرد و برای پیشرفت واقعی، چرخه ایده تا مصرف را تکمیل می‌کند. نگاه به علم، بدون توجه به فایده علم برای کشور، مطلوب نهایی نیست. کار و تلاش علمی، مقدمه عمل است؛ علم نافع عبارت است از آن علمی که به کار کشور بیاید و مفید برای حل مشکل‌های کشور باشد. به عبارت دیگر علم باید ناظر به فناوری باشد و در صنایع و بازار خودش را نشان بدهد (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۴/۱۷، ۱۳۹۳/۰۵/۰۱، ۱۳۹۱/۰۷/۱۳). این موضوع را می‌توان در سه سرفصل به شرح زیر تبیین نمود:

پژوهش‌های هدفمند و کاربردی: تحقیق و پژوهش در دانشگاه تراز اسلامی با توجه به نیازهای آن، بر مبنای نیازهای مردم و کشور، هدف‌دار می‌شود. لازمه تحقق این هدف، وجود بانک اطلاعات و مرکزی است که همه بتوانند بدانند چه کارهایی انجام شده و چه فعالیت‌هایی برای تکمیل یک مجموعه پژوهش، لازم است تا بتواند این قطعات گوناگون در کنار هم جمع بشود. باید به دنبال علمی بود که برای کشور در حال و آینده، لازم و نافع است. در این خصوص لازم است نیازسنجی انجام بگیرد و نیازهای امروز و فردا هم مورد ملاحظه قرار گیرند تا دانشجویی و دانش‌آموزی و فراگیری علم و تعلیم آن، بر مبنای نفع و نیاز باشد. عمل‌گراتر شدن و کارآمدتر شدن پژوهش و تحقیق در کشور؛ چه از سوی استادان و برگزیدگان و چه از سوی دانشجویانی که در دانشگاه، پایان‌نامه‌هایی را می‌نویسند در همین راستا پیگیری می‌شود. اصرار بر قرار گرفتن پیشرفت‌های علمی در خدمت نیازهای کشور، به علت محدودیت منابع ظرفیت‌های انسانی، مالی و مادی است (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۷/۲۹، ۱۳۸۵/۰۵/۲۳، ۱۳۹۴/۰۸/۲۰، ۱۳۸۳/۰۹/۲۶، ۱۳۸۵/۰۷/۱۳، ۱۳۹۲/۰۵/۱۵).

حمایت از کارآفرینی دانش بنیان: هماهنگی، حمایت و پشتیبانی از شرکت های دانش بنیان (از روش های مختلف نظیر برنامه ریزی و تسهیل اشتغال دانشجویان در مشاغل علمی و...) یکی دیگر از وظایف و مسئولیت های دانشگاه تراز اسلامی است. یافته های علمی و صنعتی بایستی بتوانند در کشور تولید ثروت کنند لذا مشارکت فعالانه در «تجاری سازی و ترویج محصولات دانش بنیان» از همان ابتدای تعریف پروژه های علمی، مورد توجه قرار می گیرد. «پشتیبانی و هدایت صحیح پارک های علم و فناوری و شهرک های تحقیقاتی»، مسئله دیگری است که به نقش آفرینی فعال دانشگاه تراز اسلامی نیاز دارد (امام خامنه ای، ۱۳۹۴/۰۶/۰۴ و ۱۳۸۰/۰۹/۱۹، ۱۳۸۹/۰۷/۱۴، ۱۳۹۵/۰۳/۲۵).

اكتساب فناوری: در سیاست های کلی کشور ابلاغی مقام معظم رهبری در موضوع های مختلف مانند انرژی، خودکفایی دفاعی - امنیتی، علم و فناوری و... همواره بر موضوع دستیابی به علوم و فناوری های پیشرفته تأکید شده است که در این زمینه نیز جامعه علمی کشور می بایست نقش مؤثر خود را ایفا نماید (سیاست های کلی برنامه پنجم، سیاست های کلی نظام در زمینه انرژی، سیاست های کلی بخش معدن، سیاست های کلی برنامه چهارم توسعه، سیاست های کلی نظام در موضوع خودکفایی دفاعی و امنیتی، سیاست های کلی علم و فناوری).

نتیجه گیری

دانشگاه تراز اسلامی به عنوان قلب تپنده تمدن اسلامی و زمینه سازی ظهور، دارای دو مأموریت اساسی پرورش انسان و تولید و گسترش حکمت است. البته تولید و گسترش حکمت نیز با تربیت انسان های حکیم در جهت خلق، نشر و تعالی فرهنگ علم و فناوری تحقق می یابد و این انسان است که هسته اصلی و مهم تمدن نوین اسلامی را شکل می دهد. اساس پیشرفت، داشتن انسان های تربیت یافته براساس مبانی دینی است. دانشگاه تراز اسلامی علاوه بر داشتن مزیت های دانشگاه های متداول، به بعد تربیتی انسان نیز پرداخته و براساس کارکرد افراد، گروه ها و مراکز و با تکیه بر ارزش های دینی در چارچوب خوشه های علم و فناوری از هم افزایی، خودسازماندهی و معماری علم و ثروت، در سطح ملی و فراملی پشتیبانی می کند. دانشجویان در این دانشگاه، مسئله یابی و حل مسئله را فرا گرفته و با انجام رساله و پایان نامه، نحوه تحقیق و پژوهش را به صورت عملی می آموزند. همچنین این دانشگاه، دارای رابطه تعاملی هم افزا، مؤثر و سازمان یافته ای با محیط خود (انسان ها، نهادها، طبیعت و...) بوده و با

افراد گوناگون ارتباط دارد.

علاوه بر این که رابطه با صنعت نیز در آن قوی است و چرخه ایده تا مصرف، رعایت می‌گردد و در نهایت هم مجموعه‌ای از مسائل معنوی، اخلاقی و عدالت‌محور در آن دیده می‌شود. با اجرایی شدن این کار، از حالت دنباله‌روی از دانشگاه‌های دیگر جهان، خارج و نقش پیش‌روندگی و پیش‌برندگی واگن اول قطار پیشرفت علمی را پیدا خواهد کرد. در این راستا چه بسا براساس نیازهای تمدن نوین اسلامی و مبانی اسلامی فلسفه علوم، طبقه‌بندی جدیدی از علوم و معارف نیز تعریف گردد. برای ایجاد این نوع دانشگاه در کشور، به همکاری نزدیک با حوزه‌های علمیه نیاز است؛ همان‌گونه که امام خمینی می‌فرمایند:

فرهنگ دانشگاه‌ها و مراکز غیر حوزه‌ای به صورتی است که با تجربه و لمس واقعیت‌ها بیشتر عادت کرده تا فرهنگ نظری و فلسفی، باید با تلفیق این دو فرهنگ و کم کردن فاصله‌ها، حوزه و دانشگاه در هم ذوب شوند تا میدان برای گسترش و بسط معارف اسلام وسیع‌تر گردد (صحیفه امام، ج ۲۱، ۹۹).

از این رو شاید بتوان گفت در دانشگاه تراز اسلامی، حوزه و دانشگاه در یکدیگر ذوب شده و قلب تپنده تمدن اسلامی متولد می‌گردد که ان‌شاءالله زمینه‌ساز ظهور خواهد شد. این امر می‌تواند زمینه تلفیق ایمان با علم و عمل را فراهم و با گسترش حکمت باعث خیر کثیر و برکات فراوان گردد.

پیشنهادهات

در این مقاله ابعاد، تصویری شفاف از چگونگی نقش‌آفرینی دانشگاه تراز اسلامی در تمدن‌سازی و زمینه‌سازی ظهور با تعیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن مبتنی بر نظرهای امامین انقلاب اسلامی ارائه گردید که براساس شاخص‌های به‌دست آمده می‌توان پیشنهادهای زیر را برای استفاده مؤثر از این الگو و البته تکمیل آن مطرح نمود.

گفتمان‌سازی و ترویج ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های نقش‌آفرینی دانشگاه در تمدن‌سازی می‌تواند به شکل‌گیری الگوی ذهنی مشترک برای مسئولان، اساتید، دانشجویان، پژوهشگران دانشگاهی و مدیران حاکمیتی و همچنین ایجاد خواست عمومی و مطالبه اجتماعی کمک نموده و در تصمیم‌سازی‌های حاکمیتی نقش‌آفرین باشد؛

ارزیابی وضع موجود نقش‌آفرینی دانشگاه‌ها با توجه به شاخص‌های ارائه شده به‌عنوان معیار سنجش می‌تواند به تعریف برنامه‌های تحولی در آموزش عالی کشور بیانجامد؛

الگوبرداری و یادگیری تجربه‌های موفق در زمینه نقش‌آفرینی دانشگاه‌ها در تمدن‌سازی و توسعه فرهنگی در سطح کشور و جهان، زمینه را برای شتاب‌دهی به حرکت‌های تحولی فراهم خواهد نمود.

مطالعه روابط بین مؤلفه‌ها و شاخص‌های به‌دست‌آمده و پیشنهاد الگوی عملیاتی نقش‌آفرینی با تعیین عناصر اهرمی و کلیدی آن، در تدوین نقشه راه عملیاتی ساخت دانشگاه تراز اسلامی، اثرگذار است.

منابع

۱. احمدی فشارکی، حسنعلی (۱۳۸۵ش)، *دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته‌الله علیه.
۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر مقام معظم رهبری: www.khamenei.ir
۳. جمعی از طلاب و محققین حوزه علمیه (۱۳۹۰ش)، *روشنای علم: مروری بر بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی پیرامون دانش و تولید علم*، تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
۴. حسنی آهنگر، محمدرضا؛ تولایی، روح‌الله؛ نجاران طوسی، حامد (۱۴۰۲ش)، *الگوی تربیت و تعالی مطلوب و تبیین الزامات تحول در آن در راستای نقش‌آفرینی مؤثر در هندسه نظم جدید جهانی*، تهران: همایش بین‌المللی هندسه نظم جدید جهانی.
۵. خرمشاد، محمدباقر (۱۳۹۰ش)، «دانشگاه تمدن‌ساز»، *روابط فرهنگی*، شماره ۲.
۶. خرمشاد، محمدباقر؛ آدمی، علی (۱۳۸۸ش)، «انقلاب اسلامی، انقلاب تمدن‌ساز؛ دانشگاه ایرانی، دانشگاه تمدن‌ساز»، *تحقیقات فرهنگی*، شماره ۶.
۷. دبیرخانه تحول و تعالی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام (۱۳۹۴ش)، *طرح راهبردی تحول علمی و تعالی معنوی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام*، تهران: دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام.
۸. دبیرخانه تحول و تعالی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام (۱۳۹۵ش)، *منشور دانشگاه امام حسین علیه السلام در بیان و بنان ولایت*، تهران: دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام، سوم.
۹. سفیدخوش، میثم (۱۳۹۶ش)، *ایده دانشگاه*، ترجمه: جمعی از مترجمان، تهران: حکمت.
۱۰. شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۴ش)، *سبک رهبری خدمتگزار الگویی متعالی برای فرماندهان و مدیران*، تهران: مرکز باقرالعلوم علیه السلام.
۱۱. مخبر دزفولی، محمدرضا؛ آذینی، محسن (۱۳۸۹ش)، *منشور فرهنگی انقلاب اسلامی (مجموعه رهنمودها و دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی در عرصه فرهنگ، علم و فناوری)*، تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.

۱۲. موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۹ش)، صحیفه، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته‌الله علیه.

۱۳. مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی (۱۳۹۲ش)، شورای عالی انقلاب فرهنگی: رهنمودهای مقام معظم رهبری در دیدار با شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.

۱۴. نجاران طوسی، حامد؛ فاتح‌راد، مهدی؛ برزنونی، محمدعلی (۱۳۹۸ش)، دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین علیه‌السلام.

